

PROFESÖR SERGEY GRİGORYEVİÇ KLYAŞTORNİY VEFAT ETTİ (04 ŞUBAT 1928-21 EYLÜL 2014)

Özlem DENİZ YILMAZ*

İleri gelen doğubilimci (şarkiyatçı), ünlü Türkolog, Eski ve Ortaçağ Avrasya Türk halkları tarihi, Merkezi Asya tarihi, Eski Türkçe tekstolojisi ve kaynakbilimi araştırmacısı, Rusya Bilimler Akademisi Doğu Elyazmaları Enstitüsü Merkezi ve Güney Asya Bölümü Başkanı, Tarih Bilimleri Doktoru, Profesör Sergey Grigoryeviç Klyaştorniy, 21 Eylül 2014 Pazar günü ağır hastalığının ardından 86 yaşında St. Petersburg'da vefat etti.

Sergey Grigoryeviç Klyaştorniy, 04 Şubat 1928 yılında Beyaz Rusya SSC'nin Gomel şehrinde doğdu. 1945-1950 yılları arasında Leningrad (şimdiki Sankt-Peterburg) Devlet Üniversitesi Doğu (şarkiyat) Fakültesi Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri Tarihi Bölümü'nde, "Türk filolojisi" uzmanlığı alanında öğrenim gördü. Lisans eğitimi sırasında dersler aldığı S. Ye. Malov, A. N. Kononov, V. M. Jirmunskiy ve A. N. Bernştam'ın rehberliğinde Türk halkları tarihi ve Eski Türk yazıtları alanında uzmanlaştı.

1950-1957 yılları arasında A. P. Karpinskiy İlmi-Araştırma Enstitüsü'nün (Leningrad) Referans ve Bibliyografya Bölümü'nde önce bibliyograf, 1953'ten sonra bölüm başkanı olarak çalıştı. 1957 yılında SSCB Bilimler Akademisi Doğubilimi (şarkiyat) Enstitüsü (şimdiki Rusya Bilimler Akademisi Doğu Elyazmaları Enstitüsü) Leningrad Şubesi Türkoloji ve Mongolistik Sektörüne bilim uzmanı ("nauçnyy sotrudnik") olarak geçti. 1960-1962 yılları arasında aynı enstitünün kütüphane başkanı görevinde bulundu.

1962 yılında ünlü Türk halkları tarihçisi A. N. Bernřtam ve Eski Türk yazıtları uzmanı S. Ye. Malov'un danışmanlığında yazdığı *Drevnetyurkskiye runičeskiye pamyatniki kak istoçnik po istorii Sredney Azii* (Orta Asya tarihi kaynağı olarak eski Türk runik yazıtları) adlı doktora tezini savunarak "tarih bilimleri adayı" (1. doktora) unvanını aldı. 1963'ten 2007 yılına kadar SSCB Bilimler Akademisi Doğubilimi Enstitüsü Leningrad Şubesi'nde Türkoloji ve Mongolistik

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İstanbul), ozlem.yilmaz@marmara.edu.tr, ozlemyilmaz_spb@hotmail.com

Sektörü başkanı, 2007 yılından 2013 yılına kadar ise aynı enstitüde Merkezi ve Güney Asya Bölümü Başkanı ve baş bilim uzmanı olarak çalıştı.

S. G. Klyaştorıny 1969-2009 yılları arasında Leningrad (1991'den itibaren Sankt-Peterburg) Devlet Üniversitesi Doğu Fakültesi Türk Filolojisi Bölümü'nde, 1995-2009 yılları arasında aynı fakültede yeni kurulan Merkezi Asya ve Kafkasya Bölümü'nde dersler verdi. 1974-2012 yılları arasında Kırgız Devlet Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan), Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan), Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan), L. N. Gumilyov Avrasya Devlet Üniversitesi (Astana, Kazakistan)'nde periyodik olarak Eski Türk tarihi ve Eski Türk yazıtları üzerine dersler verdi. 1995 yılında Bonn Üniversitesi'nde (Almanya) davetli profesör olarak bulundu. Ayrıca Indiana Üniversitesi (Bloomington, ABD), Yagellon Üniversitesi (Krakow, Polonya), Marmara Üniversitesi (İstanbul, Türkiye), Budapeşte Üniversitesi (Budapeşte, Macaristan), Kazan Devlet Üniversitesi (Kazan, Tataristan Özerk Cumhuriyeti), Hazar Üniversitesi (Bakü, Azerbaycan)'nde tematik dersler verdi.

Sergey Grigoryeviç Klyaştorıny, saha araştırmalarına büyük önem veren bir bilim adamıydı. Öğrencilik yıllarından başlayıp uzun yıllar boyunca devam eden saha çalışmaları yaptı. Ekspedisyonlara katılıp yönetti. 1947-1953 yılları arasında SSCB Bilimler Akademisi Maddi Kültür Tarihi Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen, A. N. Bernştam yönetiminde yapılan Pamir-Fergana ve Pamir-Alay Ekspedisyonlarına asistan öğrenci ("laborant") olarak, 1949 yılında yine aynı enstitünün gerçekleştirdiği M. İ. Artamonov yönetimindeki Volga-Don Arkeoloji Ekspedisyonuna uzman ("sotrudnik") olarak katıldı. 1954-1959 yılları arasında SSCB Jeoloji ve Yeraltı Kaynaklarını Koruma Bakanlığı'nın, N. M. Çernışov yönetiminde düzenlediği Orta Asya Jeoloji Ekspedisyonu arkeoloji koluna başkanlık etti. 1960-1965 yılları arasında Kırgızistan SSC Bilimler Akademisi Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü'nün, İ. K. Kocomberdiyev yönetiminde gerçekleştirdiği Ketmentöbö Ekspedisyonuna başkan yardımcısı olarak katıldı. 1966 yılında SSCB Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü'nün, M. P. Gryaznov yönetimindeki Krasnoyarsk Arkeoloji Ekspedisyonuna katıldı. 1968-1973 yılları arasında SSCB Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü'nün, A. D. Graç yönetiminde düzenlediği Sayan-Tuva Ekspedisyonunun epigrafi koluna başkanlık etti.

1969-1990 yılları arasında SSCB Bilimler Akademisi ile Moğolistan Halk Cumhuriyeti Bilimler Akademisi'nin ortaklaşa düzenledikleri, A. P. Okladnikov, 1982 yılından itibaren V. V. Volkov yönetimindeki Soyvet-Moğol Tarihi-Kültürel Ekspedisyonu başkan yardımcılığı ve bu ekspedisyonun epigrafi kolu başkanlığı görevini yürüttü. Bu ekspedisyonlar kapsamındaki epigrafik saha çalışmaları sırasında ise Moğolistan'da birkaç yeni yazıt bulundu ve bu yazıtlar yerinde incelenerek bilim dünyasına duyuruldu. S. G. Klyaştorıny, 1969 ve 1974 yıllarında Terhin (Tariat) yazıtı üzerinde epigrafik belgeleme yaparak yazıtların metnini yayınladı. Yine Klyaştorıny, 1915 yılında B. Y. Vladimirtsov tarafından keşfedilen, ancak yayımlanmayan Tes kaya yazıtını bulup yerinde inceleyerek yayımladı. S. G. Klyaştorıny, Moğolistan'da bulunan Ötüken Uygur Kağanlığı dönemine ait yazıtlardan Şine Us, Terhin, Tes ve Sevrey yazıtlarını daha sonra toplu halde *Runiçeskiye pamyatniki Uygurskogo kaganata i istoriya Yevraziyskix stepy* (Uygur Kağanlığının runik yazıtları ve Avrasya bozkırlarının tarihi) (Sankt-Peterburg 2010) adlı eserinde de yayımladı.

S. G. Klyāstorniy 1991-1997 yılları arasında Kazakistan ve Kırgızistan'da bir dizi arkeolojik ekspedisyona katıldı. 1998-2002 yılları arasında Wisconsin Üniversitesi'nin düzenlediği, A. M. Xazanov yönetiminde yapılan Etnososyoloji Ekspedisyonunun Kırgız kolu başkanlığı görevini yürüttü. 2003 yılında ise K. M. Baypakov başkanlığında yürütülen İrtiş Ekspedisyonunda uzman olarak yer aldı.

S. G. Klyāstorniy, doğu bilimi ve Türkolojiye yaptığı katkılardan dolayı birçok unvan, üyelik ve ödüle layık görülmüştür. Bunlar arasında A. Körösi Csoma Macar Bilim Cemiyeti fahri üyeliği, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu şeref üyeliği, Türk Dil Kurumu asil üyeliği, Ural-Altay Cemiyeti (Almanya) asil üyeliği, Türkoloji Araştırmaları Derneği (ABD) üyeliği, Merkezi Avrasya Araştırmaları Cemiyeti (ABD) fahri üyeliği, Kırgızistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi yabancı asil üyeliği sayılabilir. Ayrıca Kırgızistan Cumhuriyeti üçüncü derece Manas devlet nişanı, Indiana Üniversitesi altın madalyası, Moğolistan Halk Cumhuriyeti Bilimler Akademisi büyük gümüş madalyası, L. N. Gumilyov Avrasya Devlet Üniversitesi (Kazakistan) jübile madalyası, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı emriyle "Kazan'ın Bininci Yılı" hatıra madalyası, PIAC altın madalyası vb. nişan ve madalyalarla ödüllendirildi.

S. G. Klyāstorniy'nin monografiler dahil 350'den fazla (377 ad. ?) yayımlanmış eseri bulunmaktadır. Çalışmalarını eski ve ortaçağ Avrasya göçebe halklarının tarihi ve kültürü üzerine yoğunlaştırmıştır. Orta Asya tarihi kaynağı olarak eski Türk runik yazıtları ve bunların tarihlendirilmesi, eski Türk runik yazısının menşei, eski Türk etnik ve politik birlikleri ve bunların Türk etnogenezinin oluşmasındaki rolleri, eski Türk kültürü, eski Avrasya'nın bozkır imparatorlukları ve halkları, Merkezi Asya etnokültürel tarihi, Tatar tarihi, Kumanlar ("Polovtsi"), Kıpçaklar vb. üzerine değerli çalışmalar yapmıştır.

Klyāstorniy'nin belli başlı çalışmaları arasında şunlar sayılabilir: *Drevnetyurkskiye runičeskiye pamyatniki kak istočnik po istorii Sredney Azii* (Orta Asya tarihi kaynağı olarak eski Türk runik yazıtları), Moskva: Nauka, 1964; "Epigrafičeskiye raboti v Mongolii" (Moğolistan'da epigrafik çalışmalar), *Arxeologičeskiye otkritiya 1976, 1977*, s. 588-589; "Naskal'niye runičeskiye nadpisi Mongolii. 1. Tes, Gurvaljin-ula, Hangıta-had, Hentey" (Moğolistan'ın runik kaya yazıtları. 1. Tes, Gurvaljin-ula, Hangıta-had, Hentey), *Tyurkologičeskiy sbornik 1975*, Moskva: "Nauka", 1978, s. 152-155; "Terxinskaya nadpis'. Predvaritel'naya publikatsiya" (Terhin yazıtı. Ön yayın), *Sovetskaya tyurkologiya*, № 3, 1980, s. 82-95; "Tesinskaya stela. Predvaritel'naya publikatsiya" (Tes taşı. Ön yayın), *Sovetskaya tyurkologiya*, № 6, 1983, s. 76-90; *Vostočnyy Turkestan glazami russkix putešestvennikov (vtoraya polovina XIX v.)* [Rus seyyahların gözüyle Doğu Türkistan (XIX. yüzyılın ikinci yarısı)], Alma-Ata: Nauka, 1988 (A. A. Kolesnikov ile birlikte); *Vostočnyy Turkestan glazami yevropeyskix putešestvennikov* (Avrupalı seyyahların gözüyle Doğu Türkistan), Alma-Ata: Nauka, 1991 (A. A. Kolesnikov ve M. S. Bashanov ile birlikte); "Vostočnyy Turkestan i kaganı Ordubalık. K interpretatsii četırnadtsatoy stroki Terxinskoy nadpisi" (Doğu Türkistan ve Ordubalık kağanları. Terhin yazıtının on dördüncü satırının yorumuna dair), *Tyurkskiye i mongolskiye pis'mennıye pamyatniki. Tekstologičeskiye i kul'turovedčeskiye aspekti issledovaniya*, Moskva: Nauka, 1992, s. 32-35; *Kazaxstan. Letopis' tryoh tysyaçetiy* (Kazakistan. Üç bin yılın vakayinamesi), Alma-Ata: Prosveščeniye, 1992 (T. İ. Sultanov ile birlikte); "Problemi

proisxojdeniya drevnetyurkskoy runiki v svete obşçey teorii pis'ma (K stoletiyu deşifrovki)" [Genel yazı nazariyesi ışığında Göktürk yazısının menşei meselesi (Okunuşunun 100. yıl dönümü dolayısıyla)], *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*, Seriya 2, 1993/4 (23), 1993, s. 57-62 (V. G. Guzev ile birlikte); "The Turkic Runic Script: Is the Hypothesis of its Indigenous Origin No More Viable?", *Rocznik Orientalistyczny*, T. XLIX, Zeszyt 2, Warszawa 1995, p. 83-92 (V. G. Guzev ile birlikte); "Göktürk Yazısının Kendiliğinden Doğma (Otokton) Menşei Varsayımını Esaslandıran Deliller", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2000*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001, s. 211-220 (V. G. Guzev ile birlikte); *İstoriya tatar s drevneyşix vremen, I: Narodı stepnoy Yevrazii v drevnosti* (Kadim devirlerden itibaren Tatar tarihi, I: Kadim zamanlarda Bozkır Avrasyası'nın halkları), Ed. S. G. Klyaştorıny, Kazan: Ruhıyat, 2002; *Gosudarstva i narodı Yevraziyskix stepey: drevnost' i srednevekov'ye* (Avrasya bozkırlarının devlet ve halkları: Eski ve Ortaçağlar), Sankt-Peterburg 2002 (T. İ. Sultanov ile birlikte); *İstoriya Tsentral'noy Azii i pamyatniki runičeskogo pis'ma* (Merkezi Asya tarihi ve runik yazılı anıtlar), Sankt-Peterburg: İzdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta, 2003; *Stepniye imperii drevney Yevrazii* (Eski Avrasya'nın Bozkır İmparatorlukları), Sankt-Peterburg: İzdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta, 2005 (D. G. Savinov ile birlikte); *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti i etnokul'turnaya istoriya Tsentral'noy Azii* (Eski Türk yazısı anıtları ve Merkezi Asya'nın etnokültürel tarihi), Sankt-Peterburg: Nauka, 2006; "Drevnyaya pis'mennost' Velikoy stepi" (Ulu bozkırın eski yazısı), *Tyurkologičeskiy sbornik 2007-2008. İstoriya i kul'tura tyurkskix narodov Rossii i sprovedel'nix stran*, Moskva: "Vostočnaya literatura", 2009, s. 146-176 (V. G. Guzev ile birlikte); "Zur Interpretation des "konsonantischen Dualismus" der alttürkischen Runenschrift", *Turkologie heute – Tradition und Perspektive. Materialien der dritten Turkologen-Konferenz. Leipzig, 4-7 Oktober 1994*, Herausgegeben von Nurettin Demir und Erika Taube, Wiesbaden 2009, s. 111-115 (V. G. Guzev ile birlikte); *Gosudarstva i narodı Yevraziyskix stepey: ot drevnosti k novomu vremeni* (Avrasya bozkırlarının devlet ve halkları: eski devirlerden günümüze) (düzeltilmiş ve genişletilmiş 3. bs.), Sankt-Peterburg: Peterburgskoye vostokovedeniye, 2009 (T. İ. Sultanov ile birlikte); *Runičeskiye pamyatniki Uygurskogo kaganata i istoriya Yevraziyskix stepey* (Uygur Kağanlığının runik yazıtları ve Avrasya bozkırlarının tarihi), Sankt-Peterburg: Peterburgskoye vostokovedeniye, 2010.

Dr. Sergey Grigoryeviç Klyaştorıny, ömrünü eski Türk yazısı, eski ve ortaçağ Türk halkları tarihi ve kültürünü aydınlatmaya adanmış eski SSCB, şimdiki Rusya Federasyonu'nun yetiştirdiği en büyük bilim adamlarından biriydi. Onunla tanışmam, Sankt-Peterburg Devlet Üniversitesi Doğu Fakültesi'nde doktora yaptığım yıllara, Fakültenin Türk Filolojisi Bölümünde 27 Ekim 1997'de düzenlenen "Kononov Konferansları"na rastlar. Kendisi sohbetinden büyük zevk aldığım ve yararlandığım değerli insanlardan biriydi. Özellikle Hocam Viktor Grigoryeviç Guzev'in evindeki buluşmalarımızı tebessümle hatırlarım. Hoş sohbet, neşeli, yemeyi içmeyi ve fıkralar anlatmayı seven, kibirlilik derecesinde kendinden memnun ve emin bir insandı. Türk kültürü ve tarihi üzerine tespitlerini anlatmayı sevdiği bu sohbetlerden birinde şöyle demişti: "Şu Türkler! Ne yapsalar bana borçlarını ödeyemezler.". Gerçekten de bu sözlerine hak vermemek mümkün değil! Ruhu şad olsun!

BİBLİYOGRAFYA

- Alimov, R. (2014), “Sergey Grigoryeviç Klyaştorniy (1928-2014) Vefat Etti”, *TÛBAR*, XXXVI, s. 393-406.
- Fomkin, M. S. (1988), “O 60-letii S. G. Klyaştorного”, *Sovetskaya tyurkologiya*, № 3, Bakı, s. 132-133.
- Miliband, S. D. (2008), *Vostokovedı Rossii (XX – načalo XXI veka): Biobibliografiçeskiy slovar’*, V dvux kinigax. Kniga 1: A – M. 4, VIII, Moskva: İzd. firma «Vostoçnaya literatura» RAN, s. 638-639.
- Ragibova, İ. (Çev. ve Haz.) (2004), “S.G. Klyaştorniy’in Hayatı ve İlmî Çalışmalarına Dair (1951-2003)”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, s. 175-189.
- Useev, N. (2014), “Ünlü Türkolog Prof. Dr. Sergey Grigoryeviç Klyaştorniy’ı Kaybettik (4 Şubat 1928-21 Eylül 2014)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 11, Sayı 3, s. 161-165. (E-yayın tarihi: 15 Aralık 2014)
- <http://www.antat.ru/index.shtml?1689>

